

Emocjonalne i społeczne funkcjonowanie Dorosłych Dzieci Rozwiedzionych Rodziców (DDRR)

Emotional and social functioning of adult children
of divorced parents

DOI 10.25951/14032

Wprowadzenie

Środowisko rodzinne stanowi istotny komponent rozwoju emocjonalnego i społecznego dziecka. W okresie życia niemowlęcego, poniemowlęcego, przedszkolnego, szkolnego, a nawet młodzieńczego (dojrzwania) zarówno matka, jak i ojciec poprzez więzi osobowe, oddziaływania opiekuńcze, socjalizacyjno-wychowawcze, wzajemne relacje oraz werbalne i niewerbalne bodźce uczuciowe kształtują u dziecka zachowania społeczne i emocjonalne.

Każdy człowiek, niezależnie od wieku i płci, ma potrzebę miłości, bezpieczeństwa, kontaktu społecznego, uznania, szacunku. Zaburzenie bądź nawet ograniczenie tych potrzeb emocjonalnych przyczynia się, szczególnie u dzieci i młodzieży, do poczucia osamotnienia.

Psychiczny stan osamotnienia powoduje spowolnienie, degradację, a nawet dysfunkcję społecznego i emocjonalnego rozwoju, który często uzewnętrznia się w dorosłym życiu jednostki.

Współczesna rodzina przeżywa różne sytuacje konfliktowe, które w większym bądź mniejszym stopniu nasilane są stanami emocjonalnymi. Powodują one wzajemne przykrości, potęgują urazy psychiczne, agresję, gniew, zaburzenia relacji społecznych. Konsekwencją tych negatywnych, często krytycznych sytuacji rodzinnych jest ubożenie więzi społecznych i psychicznych między członkami rodziny, przede wszystkim między rodzicami. Zaburzone funkcjonowanie wspólnoty rodzinnej, zachwianie ról małżeńskich, macierzyńskich i ojcowskich ogranicza świadomość emocjonalną i przestrzeń społeczną dzieci w środowisku domowym i rówieśniczym. Niekorzystne sytuacje w środowisku

rodzinnym (traumatyczna atmosfera domowa, nasilone konflikty małżeńskie, przejawy agresji i przemocy, dysfunkcje opiekuńczo-socjalizacyjne) są przyczyną rozwodów i rozbicia struktury rodziny. Negatywne doświadczenia dzieci z rozwiedzionych rodzin mogą powodować nieprawidłowe zachowania emocjonalne i społeczne w ich dorosłym życiu.

Celem publikacji jest analiza dysfunkcji emocjonalnej i społecznej Dorosłych Dzieci Rozwiedzionych Rodziców (DDRR).

W treści artykułu zwrócono uwagę na następujące tezy:

- sytuacje kryzysowe w rodzinie wynikające z rozwodu rodziców,
- zagrożenia emocjonalne i społeczne występujące u dzieci z rodzin rozwiedzionych,
- tworzenie negatywnych cech osobowości Dorosłych Dzieci Rozwiedzionych Rodziców.

Kryzys rodziny w czasie rozwodu rodziców

Długotrwałe nieporozumienia czy występujące z dużą siłą emocjonalną konflikty powodują dezorganizację i dysfunkcję życia rodzinnego. Niepokojącym zjawiskiem jest ustawiczny wzrost rozwodów. Rozbicie wspólnoty małżeńskiej najczęściej ogranicza wypełnianie przez rodziców funkcji rodzicielskich w stosunku do dzieci. Powoduje brak poczucia bezpieczeństwa, stabilności emocjonalnej, społecznej, zerwanie bądź osłabienie więzi w relacjach rodzinnych, narastanie problemów wychowawczych i opiekuńczych.

Kryzys rodziny należy rozpatrywać w kategoriach makrospołecznych i mikrospołecznych (Krzemiński 2001). Uwarunkowania makrospołeczne dotyczą przede wszystkim takich elementów życia ekonomicznego, społecznego i emocjonalnego, jak:

- brak mieszkań dla rodzin,
- funkcjonowanie jednostek i grup ludzkich poniżej minimum socjalnego,
- konflikty społeczne,
- narastanie przemocy i agresji między grupami społecznymi,
- osłabienie więzi emocjonalnych w społeczeństwie,
- społeczny problem nadużywania alkoholu i środków narkotyzujących.

Uwarunkowania makrospołeczne mogą mieć bezpośredni lub tylko pośredni wpływ na dysfunkcje rodziny, które wywołują kryzys i nietrwałość wspólnoty rodzinnej.

Kryzysowe komponenty wewnątrzrodzinnych zaburzeń w funkcjonowaniu współczesnej rodziny tkwią najczęściej w sytuacjach traumatycznych codziennego życia, w postaci (Rocznik Demograficzny 2023):

- alkoholizmu jednego bądź obojga rodziców,
- nasilonych konfliktów między rodzicami oraz rodzicami i dziećmi,
- traumatycznej atmosfery życia wspólnoty rodzinnej,
- narastania przemocy i agresji w środowisku domowym,
- trudności mieszkaniowych i finansowych w rodzinie,
- migracji zarobkowej jednego z rodziców,
- niezgodności charakterów i poglądów małżonków.

Kryzysowe sytuacje w rodzinach mogą występować w postaci jednorodnej, np. nasilone konflikty w środowisku rodzinnym, które dysfunkcjonują codzienne życie członków rodziny, lub cykliczne opuszczanie przez ojca bądź matkę rodziny wskutek migracji zarobkowej poza granice kraju. Sytuacje jednorodne sporadycznie występują w środowiskach rodzinnych. Mogą one być eliminowane, jeśli rodzice wykażą się kulturą ogólną, szczególnie pedagogiczną, oraz świadomie wezmą odpowiedzialność za strukturę i funkcjonowanie wspólnoty rodzinnej.

Jednakże u większości rodzin, w których istnieją sytuacje konfliktowe, widoczne są wieloczynnikowe elementy traumatyzujące środowisko rodzinne. Alkoholizm jednego bądź obojga rodziców powoduje konfliktowość w środowisku domowym, która, narastając, przyczynia się do werbalnej agresji, a nawet przemocy psychicznej czy fizycznej. Zaburzone komponenty życia rodzinnego niszczą atmosferę domową, tworząc napięcie i nerwowe, pełne gniewu i rozpacz relacje między członkami rodziny. Często dominującym czynnikiem, który wywołuje sytuację kryzysową rodziny, są trudne warunki mieszkaniowe. Komponent ten ma także niewątpliwy wpływ na inne elementy zaburzające środowisko rodzinne, powodując konfliktowość między rodzicami i dziećmi, agresję wśród członków rodziny, nieporozumienia małżeńskie, a także traumatyczną, pełną napięć atmosferę domową.

Wieloczynnikowe sytuacje zaburzające funkcjonowanie rodziny, zarówno te dominujące, jak i wtórne, powodują rozbięcie wspólnoty domowej. Najczęściej dochodzi wtedy do rozwodów. Stanowią one negatywne wydarzenie, często krytyczne w codziennych relacjach społecznych, aksjologicznych i emocjonalnych. Rozwód rodziców może być przyczyną lub skutkiem wielostronnych determinantów zaburzających funkcje rodziny, postawy rodzicielskie, atmosferę domową, relacje społeczne, więzi emocjonalne oraz system wartości uznawany i przyjmowany w środowisku rodzinnym i społecznym. Nietrwałość związku

małżeńskiego powoduje nie tylko rozpad więzi między rodzicami, ale także rozbicie struktury grupy rodzinnej. To negatywne zjawisko społeczne zwykle poprzedzone jest traumatycznymi sytuacjami społecznymi, ekonomicznymi, emocjonalnymi we wspólnocie rodzinnej, w której cierpią nie tylko rodzice (jeden bądź oboje), lecz przede wszystkim dzieci.

Piotr Szukalski (2016) wnioskuje, na podstawie badań, że zdecydowana większość rozwodzących się rodziców posiada małoletnie dzieci. Wśród rozwodzących się małżeństw dominuje jednodzietność. W ostatnich latach wzrasta jednak udział rozwodzących się rodziców mających dwoje dzieci. Zmienia się również struktura wieku dzieci doświadczających rozpadu wspólnoty rodzinnej. Coraz częściej rozwód rodziców dotyka małe dzieci w wieku 3–6 lat. Z psychologicznego i pedagogicznego punktu widzenia jest to zjawisko niekorzystne, często krytyczne dla rozwoju dzieci, ponieważ negatywne konsekwencje w rozwoju dziecka i kształtowaniu jego osobowości są o wiele większe niż wówczas, gdy znajduje się ono w późniejszym okresie życia.

Zagrożenia emocjonalne i społeczne dzieci z rodzin rozwiedzionych

Rozwód rodziców powoduje nową, traumatyczną sytuację dla dziecka. Dostarcza mu wielu przykrych przeżyć i negatywnych doświadczeń w życiu domowym. Dzieci są często niewinnymi ofiarami rozpadu wspólnoty rodzinnej. Społecznie i emocjonalnie trudnym czasem dla dziecka w rodzinie jest nie tylko rozwód, rozumiany jako prawne rozwiązanie małżeństwa, ale także okres przedrozwodowy. Dochodzi wówczas coraz częściej do sytuacji konfliktowych, agresji werbalnych wobec członków rodziny, które przeradzają się w przemoc psychiczną i zaniedbania opiekuńcze. Powtarzające się wzajemne pomówienia i oskarżenia powodują nerwową atmosferę domową oraz rozbicie wewnętrznych emocjonalnych więzi nie tylko między małżonkami, lecz także we wspólnocie rodzinnej.

Drugim emocjonalnie ciężkim przeżyciem dla dzieci jest sam proces rozwodowy rodziców. Dziecko odczuwa zagrożenie, traci poczucie bezpieczeństwa, nasilają się sytuacje stresowe, nerwowe, narasta lęk i poczucie osamotnienia. U dzieci, których rodzice rozwodzą się, zauważa się, szczególnie w okresie przedszkolnym i młodszoszkolnym, wyraźny deficyt w wyrażaniu uczuć emocjonalnych, następuje eliminowanie kontaktów społecznych i psychicznych, ubożają więzi emocjonalne między rodzicami i dzieckiem, tworzy się poczucie osamotnienia i obojętność w stosunku do otoczenia domowego i pozarodzinnego (Cudak 2014).

Negatywne przeżycia emocjonalne nasilają się, gdy oboje rodzice wzajemnie oskarżają się o przyczyny rozvodu, włączając dziecko do konfliktów, toczącej się agresji, przemocy psychicznej czy fizycznej. Niepokojącym zjawiskiem jest uczestniczenie dziecka w charakterze świadka w procesie rozwodowym rodziców. Sytuacje te powodują impulsywność u dziecka, nerwowość, chwiejność emocjonalną, zaburzenia w zachowaniu, szczególnie wobec rodzica – sprawcy rozvodu.

Trzecim okresem narastania negatywnych przeżyć emocjonalnych i społecznych u dziecka jest czas porozwodowy. W tym czasie z reguły z domu rodzinnego wyprowadza się jedno z rodziców, najczęściej ojciec. Następuje wówczas zerwanie więzi uczuciowych, kontaktów społecznych, wzajemnych relacji odchodzącego rodzica z dzieckiem. Dziecko, przede wszystkim w pierwszych okresach rozwojowych, wierzy, mimo odejścia ojca czy matki po rozwodzie, że rodzice ponownie będą razem. Ma nadzieję na wspólne życie rodzinne, opiekę i miłość obojga rodziców. Uraz psychiczny u dziecka narasta, powodując agresywne zachowania w sytuacji, gdy przynajmniej jedno z rodziców podejmuje decyzję o założeniu nowej rodziny. Dziecko, niezależnie od wieku, nie akceptuje bądź z trudem przystosowuje się do społecznej roli dziecka z nowym, dotychczas nieznanym partnerem ojca czy matki.

Słuszny wyraża pogląd Józefa Bragiela (2021), że po rozwodzie rodziców dzieciom w różnych uwarunkowaniach społecznych, emocjonalnych, aksjologicznych i ekonomicznych wiedzie się gorzej. Dzieci w okresie porozwodowym często sprawiają trudności wychowawcze w szkole, w domu rodzinnym i grupach rówieśniczych, mają gorsze wyniki w nauce, gorsze samopoczucie psychiczne, wyrażają obojętność i niechęć do rozwiązywania problemów szkolnych i domowych.

Równoległe z przejawiającymi się negatywnymi zachowaniami w trakcie i po rozwodzie rodziców, mimo widocznych konfliktów, agresji i przemocy domowej, dziecko poszukuje przyczyny tej traumatycznej sytuacji rodzinnej i najczęściej siebie obarcza winą za trudności życiowe ojca i matki i ich rozwód. Rozwód rodziców jest dla dziecka tragicznym przeżyciem emocjonalnym i społecznym. Dotychczasowy system wartości ulega dewaluacji, tworzy się bunt i sprzeciw wobec aksjologicznej hierarchii wartości przyjmowanych i uznawanych przez byłą wspólnotę rodzinną. Eliminując poprzednio utrwalony system wartości, dziecko tworzy nowy, własny system, wynikający z traumatycznych doświadczeń codziennego życia rodzinnego.

Orzeczenie rozwodowe i odejście jednego z rodziców, najczęściej ojca, jest przyczyną zaburzeń u dziecka, głównie emocjonalnych, także społecznych

i edukacyjnych. Zostaje zahamowany, szczególnie u dziecka w okresie przedszkolnym i szkolnym, rozwój emocjonalny. Deficyt tego rozwoju przejawia się w postaci labilności uczuciowej, braku nawiązywania kontaktów społecznych, skłonności do powstawania nerwic, stresu podczas rozwiązywania problemów, lękowości, bierności w interakcjach z rówieśnikami, agresywności w zachowaniach szkolnych, środowiskowych i domowych.

W okresie dojrzewania dziecka proces rozwodowy rodziców powoduje także zachwiania emocjonalne, społeczne i aksjologiczne. Uwidacznia się brak równowagi emocjonalnej, poczucie niższej wartości w środowisku rówieśniczym, agresywność werbalna w zachowaniach społecznych, nieporozumienia, konfliktowość i gniew na rodzica opuszczającego rodzinę.

Dom rodzinny w czasie rozvodu rodziców i w porozwodowych trudnych sytuacjach przestaje być dla dziecka oazą spokoju, zrównowżenia emocjonalnego i społecznego, bezpieczeństwa życia. Nasilają się w tym czasie konflikty rodzinne, ciągły stres, nerwowa i napięta atmosfera rodzinnego życia, powstają dysfunkcje opiekuńcze, wychowawcze, socjalizacyjne i emocjonalne.

Traumatyczne komponenty życia w rozbitej, skonfliktowanej i porozwodowej rodzinie mają wpływ na powstawanie negatywnych cech osobowości u dzieci i młodzieży. Cechy te mogą utrzymywać się, a nawet narastać w okresie dorosłości.

Zagrożenie zachowania u Dorosłych Dzieci Rozwiedzionych Rodziców

Współcześnie obserwujemy we wspólnotach rodzinnych występowanie wielu różnych czynników kryzysowych. Rośnie liczba rodzin dysfunkcyjnych, w tym i rozwiedzionych, które ograniczają bądź zaburzają rozwój sfer emocjonalnych, społecznych, aksjonormatywnych u dzieci. Rozpad grupy rodzinnej i odejście jednego z rodziców powoduje traumę u dziecka i może pozostawiać urazy psychiczne na jego całe dorosłe życie. Tworzy się bardziej bądź mniej uświadomiony syndrom Dorosłych Dzieci Rozwiedzionych Rodziców. Samo pojęcie DDRR wywodzi się z badań i analizy funkcjonowania dorosłych dzieci alkoholików. Rozszerzony zakres badań dorosłych dzieci z rodzin dysfunkcyjnych objął bowiem swym obszarem badawczym funkcjonowanie dzieci także z rodzin rozbitych poprzez rozwód rodziców. Stwierdzono, że

ich udziałem jest raczej przetrwanie niż przeżycie dzieciństwa. W dodatku owe „dzieci zdarzeń traumatycznych” muszą już w początkach swego życia wyrzec się samych siebie. Nie wiedzą, skąd przyszedł cios i – odczuwając w dorosłym życiu

ból, którego źródła nie znają – utwierdzają się w postawie zaprzeczenia i minimalizmu. A wtedy już na stałe przyjmują niewłaściwe role, kierują się niewłaściwymi zasadami i przeżywają niewłaściwe zachowania (Conway 2010, s. 32).

Przytoczone wyżej pojęcie „dzieci zdarzeń traumatycznych” dotyczy dość szerokiego obszaru funkcjonowania jednostek pochodzących z rodzin patologicznych społecznie i dysfunkcyjnych, które w okresie pierwszych okresów rozwojowych (wiek niemowlęcy, przedszkolny, szkolny) przeżywały kryzysowe, krytyczne, a nawet agresywne i przemocowe sytuacje w zagrożonym społecznie środowisku rodzinnym. W zbiorze tych rodzin znajdują się również emocjonalnie i społecznie rozbite małżeństwa z dziećmi.

Wzory negatywnych, traumatycznych zachowań rodziców w okresie przedrozwodowym, rozwodowym i porozwodowym powielają ich dzieci w wielu sytuacjach życiowych, również w okresie dorosłości. Stąd też Dorosłymi Dziećmi Rozwiedzionych Rodziców (DDRR) będziemy nazywać te osoby, które wywodzą się z rozbitych prawnie i emocjonalnie rodzin i nabyły pewne niekorzystne społecznie cechy zachowań, utrudniające relacje we własnych rodzinach i grupach społecznych w środowisku lokalnym.

„Dorosłe dzieci” nie przeżywają już bezpośrednio cierpienie psychiczne i społeczne wynikające z rozvodu ich rodziców, jednakże silna trauma z wydarzeń przedrozwodowych i porozwodowych, dysfunkcjonująca ich dzieciństwo i młodość, wywarła negatywne piętno na ich przyszłe, dorosłe życie.

Ze względu na fakt, że współcześnie w Polsce wzrasta liczba rozwodów (co trzecie zawierane małżeństwo rozwodzi się), należy przyjąć założenie o symetrycznym wzroście liczby dzieci z syndromem DDRR, a także zagrożeń w relacjach społecznych, aksjologicznych i emocjonalnych jednostek i zbiorowości ludzkich.

Badania przeprowadzone przez Maję Piotrowską (2008) wskazują, że rozwodzący się rodzice na akceptację tego procesu potrzebują 2–3 lat. Dziecko natomiast potrzebuje znacznie więcej czasu, aby zrozumieć sytuację rozwodową swoich rodziców. Często jeszcze w wieku dorosłości trudno mu zaakceptować brak jednego z rodziców w okresie dzieciństwa czy młodości. Każdy nasilający się konflikt, agresja, przemoc wśród rodziców, prowadzące w konsekwencji do rozbicia związku małżeńskiego i rodziny, dziecko bardzo silnie i negatywnie przeżywa. Przestaje wówczas rodzicom ufać. Może to skutkować w jego dalszym dorosłym życiu brakiem zaufania do bliskich osób i do grup społecznych, w których na co dzień funkcjonuje zawodowo i społecznie.

Ubogie relacje społeczne i emocjonalne w zbiorowościach ludzkich prowadzą Dorosłe Dzieci Rozwiedzionych Rodziców do niskiej samooceny.

To negatywne odczucie utrudnia tej grupie kontakt społeczny, ogranicza także podejmowanie decyzji w ważnych sferach rodzinnych, ekonomicznych, wychowawczych, kulturowych i opiekuńczych. W codziennych interakcjach z bliskimi i innymi osobami DDRR są bierni, często obojętni, nie wykazują aktywności w podejmowanych działaniach społecznych, zawodowych, politycznych. Niska samoocena powoduje również pewne niedowartościowanie w różnych sferach życia, a także niepewność i brak zaradności w grupach społecznych.

Nasilone konflikty w okresie przedrozwodowym i rozwodowym oraz napięcia emocjonalne i przeżywany stres w czasie porozwodowym utrwalają się w osobowości dziecka, powodując u niego, szczególnie w czasie dojrzewania, zachowania wywołujące nieporozumienia, wewnętrzną i zewnętrzną nerwowość, labilność w uczuciach. Elementy tych negatywnych zachowań przyczyniają się do tworzenia niepokojącej, stresowej, często nawet traumatycznej atmosfery domowej (Trent, Weeden 2009).

Przeżycia emocjonalne związane z rozwodem rodziców powodują u dziecka zaburzenia rozwoju sfery emocjonalnej. Konsekwencją tego stanu zachwiania osobowości jest widoczna u dorosłych już osób labilność w uczuciach w kontaktach społecznych. Zachowania tych osób charakteryzują się brakiem jednolitości i równowagi emocjonalnej. W podobnych okolicznościach i sytuacjach życiowych w jednych przypadkach są oni radosni, przyjaźni, zadowoleni, natomiast w innym czasie te same sytuacje wywołują u nich irytację, nerwowość, agresję i złość. Ta niejednolitość w zachowaniach dorosłych osób rozwiedzionych rodziców powoduje w środowisku rodzinnym, lokalnym i zawodowym ograniczenie, a nawet zaburzenie kontaktów społecznych, niepewność w interakcjach społecznych, ograniczone zaufanie, rozluźnienie bądź zerwanie więzi emocjonalnej i towarzyskiej, brak trwałości uczestnictwa w grupie koleżeńskej.

Dorosłe Dzieci Rozwiedzionych Rodziców poczucie własnego bezpieczeństwa uzyskują wówczas, gdy osiągają zbiór wielostronnych sukcesów. Nigdy nie mogą jednak zaspokoić potrzeby zdobywania osiągnięć. Często w tych pragnieniach przeceniają własne siły intelektualne, fizyczne, psychiczne. Stąd też każdy niedosyt lub brak sukcesów powoduje złość, gniew, a nawet depresję. Ponadto przeżywają ograniczenia bądź pewne trudności w dostosowaniu się do określonych sytuacji społecznych, dlatego często poddają się, a nawet proszą inne osoby o opinię lub ocenę ich działań, osiąganych sukcesów. Trudno im podejmować własne decyzje i postępować zgodnie ze sobą, swoimi zainteresowaniami, chcą bowiem pozyskać akceptację osób bliskich i społeczności lokalnej. Codzienne życie DDRR naznaczone jest pragnieniem akceptacji przez inne osoby.

Analiza badań Dorosłych Dzieci Rozwiedzionych Rodziców prowadzona przez Jima Conwaya (2010) dowodzi, że czują się one „ograbione z własnego życia”. Społeczny i psychiczny stan tych osób wywołuje pewne zaburzenia w postaci m.in.:

- gniewu,
- braku zaufania,
- lęku przed przeszłością (boją się, że negatywne przeżycia emocjonalne w czasie rozvodu rodziców mogą powtórzyć się w ich życiu),
- podwójnego życia (starają się wyprzeć trudne sytuacje z rozbitych rodzin, w których wzrastały, oraz ich obecne życie rodzinne),
- zaprzeczenia (tłumienie myśli i odczuć traumatycznych z okresu dziecięcego i młodzieńczego związanych z rozводом rodziców).

Badania J. Brągiel (2021) dowodzą, że cierpienia dzieci przeżywane w trakcie rozvodu rodziców pozostawiają ślad w świadomości dojrzałego już człowieka. Do urazów społeczno-emocjonalnych należy, jej zdaniem, zaliczyć: samotność, uczucie bezsilności i bezradności, strach, brak równowagi emocjonalnej, ograniczone zaufanie do innych osób. Ponadto traumatyczne przeżycia wyniesione z domu rodzinnego mogą w dorosłym życiu skutkować zaburzeniami osobowości i brakiem pełnego obrazu rodziny. Pojawiać się mogą także problemy we własnym małżeństwie spowodowane brakiem zaufania, bliskości, intymności.

Dorosłe Dzieci Rozwiedzionych Rodziców odczuwają dewaluację takich wartości, jak: lojalność, miłość, wierność, opiekuńczość, odpowiedzialność. Wartości te w funkcjonowaniu rodziny są niezmiernie ważne. Obniżenie ich kategorii aksjonormatywnej powoduje nietrwałość związku małżeńskiego i rozbięcie wspólnoty rodzinnej.

Uwagi końcowe

Rodzina w pierwszych okresach życia dziecka stanowi pierwotną i jedyną grupę społeczną oddziałującą na rozwój emocjonalny, społeczny, kulturowy, moralny i aksjologiczny. Więzy biologiczne, psychiczne oraz sprzyjające bliskie relacje rodziców z dzieckiem tworzą ciepły klimat życia rodzinnego, który niewątpliwie ma wpływ na kształtowanie jego cech osobowości. Rodzice przekazują dziecku swoje wzory zachowań, normy społeczne i sposoby zachowywania się w różnych sytuacjach.

W małżeństwach i wspólnotach rodzinnych zdarzają się nieporozumienia i konflikty. Nerozładowane i narastające z coraz większą siłą emocjonalną do-

prowadzają często w rodzinie do sytuacji agresywnych, a nawet stosowania przemocy fizycznej czy psychicznej. Niekorzystne uwarunkowania życia rodzinnego mogą prowadzić do rozwodu. Dzieci w trakcie rozwodu rodziców i w okresie porozwodowym tracą najwięcej, zarówno w sferze życia społecznego, jak i emocjonalnego. Ulega wówczas zaburzeniu struktura rodziny, jej funkcjonowanie aksjonormatywne, ograniczone są funkcje opiekuńcze, wychowawcze, socjalizacyjne. Relacje między rodzicami oraz rodzicami i dziećmi są zaburzone, wywołują one różne sytuacje konfliktowe, agresywne, powodując traumę, przede wszystkim u dzieci. Wszystko to przyczynia się do powstania trwałych śladów w psychice dziecka, które często zaburzają ich funkcjonowanie społeczne, rodzinne, emocjonalne w okresie dorosłości.

Dorosłe Dzieci Rozwiedzionych Rodziców w zachowaniach emocjonalnych przejawiają smutek, strach, brak poczucia bezpieczeństwa, złość, frustrację, a nawet nienawiść. W sferze społecznej u osób z rodzin rozbitych mogą występować takie zachowania, jak: zaburzone relacje między członkami rodziny, w środowisku zawodowym i lokalnym, ograniczone zaufanie lub brak zaufania do ludzi, brak umiejętności rozwiązywania problemów życiowych, zaburzona komunikacja z partnerem, łatwość popadania w nałogi, odczucie niższej pozycji społecznej, tworzy się poczucie osamotnienia, a nawet odrzucenia społecznego.

Zagrożenia emocjonalne i społeczne Dorosłych Dzieci Rozwiedzionych Rodziców są większe, jeśli występują konflikty, agresja, przemoc psychiczna i fizyczna, a relacje wewnątrzrodzinne są w wysokim stopniu zaburzone, tworząc wielostronne dysfunkcje rodzicielskie w postaci ograniczenia lub braku socjalizacji, opieki, wychowania i wsparcia społeczno-emocjonalnego.

Dlatego niezbędna jest wysoka kultura pedagogiczna rodziców, aby w sytuacji kryzysowej rodziny i rozpadu związku małżeńskiego zapewnić dziecku równowagę emocjonalną, opiekę wychowawczą i społeczną, poczucie bezpieczeństwa i miłości obojga rodziców. Optymalizacja realizacji funkcji rodzicielskich oraz poprawnych relacji społecznych i emocjonalnych rodziców z dziećmi może wyeliminować powstawanie syndromu Dorosłych Dzieci Rozwiedzionych Rodziców.

BIBLIOGRAFIA

- Brągiel J. (2021), *Demograficzne oblicza rodziny*, w: *Rodzicielstwo – wybrane aspekty funkcjonowania*, red. J. Brągiel, B. Górnicka, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.

- Conway J. (2010), *Dorośle dzieci prawnie lub emocjonalnie rozwiedzionych rodziców. Jak uwolnić się od bolesnej przeszłości?*, Warszawa: Logos.
- Cudak H. (2014), *Funkcjonowanie dzieci z małżeństw rozwiedzionych*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek i Henryk Cudak.
- GUS (2022), *Rocznik demograficzny 2022*, Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- Krzemiński Z. (2001), *Rozwód*, Kraków: Zakamycze.
- Piotrowska M. (2008), *Radzenie sobie dzieci z sytuacją wynikającą z rozvodu rodziców w narracjach osób z rodzin rozbitych*, „Pedagogika Rodziny. Opieka i wychowanie we współczesnej rodzinie”, 3.
- Szukalski P. (2016), *Małżeństwa i rozwody*, w: *Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2015–2016*, red. A. Potrykowska, Warszawa: Rządowa Rada Ludnościowa.
- Trent J., Weenden L.K. (2009), *Błędne koło rozwodów*, Poznań: W drodze.

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest analiza z jednej strony znaczenia autorytetu rodzicielskiego dla rozwoju dzieci, z drugiej natomiast ograniczenie jego funkcji w kontekście przemian globalnych w społeczeństwie i zagrożeń wewnątrzrodzinnych. Rodzice w pierwszych okresach rozwojowych dziecka stanowią pierwsze i najważniejsze osoby, które mają wpływ na jego sferę poznawczą, emocjonalną, aksjologiczną. W okresie szkolnym i dorastania młodzieży autorytet rodzicielski może rozwijać się poprzez więzi emocjonalne, postawy akceptujące, demokratyczny styl wychowania i kulturę zachowań rodziców. Współcześnie osłabiają, a nawet eliminują autorytet uwarunkowania globalne w społeczeństwie i zagrożenia rodzinne w postaci konfliktów międzypokoleniowych, unikających postaw rodzicielskich, atomizacji członków rodziny, rozwodów rodziców, niskiej kultury pedagogicznej.

SŁOWA KLUCZOWE: rodzina, autorytet, autorytet rodzicielski, więzi rodzinne, osamotnienie, kultura pedagogiczna, postawy rodzicielskie, potrzeby psychiczne i społeczne.

SUMMARY

The aim of the article is, on the one hand, to analyse the importance of parental authority for the development of children, and on the other hand, to limit its functions in the context of global changes in society and intra-family threats. Parents in the first developmental periods of the child are the first and most important significant persons who affect their cognitive, emotional and axiological spheres. During schooling and adolescence, parental authority can develop through emotional bonds, acceptance

attitudes, democratic parenting styles, and parenting culture. It is weakened and even eliminated by global conditions in society and by family threats in the form of intergenerational conflicts, avoiding parental attitudes, atomization of family members as well as divorce of parents and low pedagogical culture.

KEYWORDS: family, authority, parental authority, family ties, loneliness, pedagogical culture, parental attitudes, mental and social needs.